

ORMAN YANGINLARI HAKKINDA ÖN RAPOR

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz son haftalarda orman yangınları ile mücadele etmektedir. Bu süre zarfında pek çok ilimizde orman yangınları çıkmış ve bunların tamamına yakını kontrol altına alınmıştır. İklimle bağlı ekstrem değişimler nedeniyle ülkemizin kuzey kesimlerinde görülen sıcaklık düşüşleri ile sel felaketleri, güneyde de yüksek sıcaklık ile orman yangınları görülmektedir. Antalya yöresindeki meteoroloji istasyonlarından alınan verilere göre son zamanlarda ortalama sıcaklığının 42-44 °C, bağıl nemin %15 ve rüzgâr hızının 50-55 km/saat olarak ölçülmektedir.

Orman yangınları ile sadece ağaçlar değil, diğer bitkiler, hayvanlar, hayvanların yaşam alanları yanmaktadır. Yaban hayvanları göç etmek zorunda kalmaktadır. Yerleşim yerlerinin, tarım arazilerinin yanması ile insanların sosyo-ekonomik durumunda büyük zararlar oluşmaktadır.

Bu bilgilendirme raporu ile orman yangınlarının sebepleri, söndürme çalışmaları ve yanan alanların restorasyonu için yapılabilecek faaliyetler ile ilgili bazı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bundan sonra da Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Orman Fakültesi olarak tüm bölüm ve anabilim dallarımız tarafından yanan orman alanlarında arazi çalışmaları ve gözlemler yapılacak olup, orman teşkilatımız ve diğer paydaşlarla birlikte hareket edilecektir.

Ekosistemler canlı ve cansızlardan ve bunların karşılıklı etki ve ilişkilerinden oluşan, yapısal ve fonksiyonel özelliklere sahip, enerji alışverişi yapan, gelişip çeşitlenebilen ve bu sayede değişebilen dinamik yapıya sahip sistemlerdir. Orman ekosistemi de karasal ekosistemler içinde yer alan önemli bir canlı sistemdir. Doğaya açık ekosistem olduğu için iklim olaylarından çok fazla etkilenmektedir. Küresel ısınmaya bağlı ekstrem sıcaklık ölçümleri son yıllarda kendisini daha fazla hissettirmektedir. 17 Ağustos 2020'de ABD'nin California eyaletindeki Death Valley Ulusal Parkı'nda 54,4 °C ile dünya tarihinin en yüksek sıcaklığı ölçülmüştür. Yine 11 Ağustos 2021'de Avrupa'nın en yüksek sıcaklık değeri 48.8 °C ile İtalya/Sicilya'da kayıtlara geçerken, aynı gün Tunus/Kayrevan'da 50.3 °C ölçülmüştür.

Birleşmiş Milletler altında yer alan Dünya Meteoroloji Organizasyonu ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı ortaklığında 1988 yılında kurulan Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli tarafından 2013 yılında yayınlanan 5. değerlendirme raporunda "iklim değişikliği kesinlikle vardır ve insan kaynaklıdır" olduğu belirtilmiştir. Süreç ile birlikte artık insan etkisine dayalı küresel ısınma ile birlikte dünyada orman yangınları büyük afetler şeklinde görülmeye başlanmıştır. Özellikle Akdeniz iklim bölgeleri olan Güney Avrupa, Amerika kıtasının orta kısmına yakın yerler ve Avustralya kıtasında uzun süren ve büyük yangınların olumsuz etkisi daha çok hissedilmeye başlamıştır. Avustralya'da 2019 Haziran ayında başlayıp, 2020 Mayıs ayında ancak kontrol altına alınabilen orman yangınında kuraklık, düşük nem ve rüzgârın etkisi ile kilometrelerce taşınan kıvılcım ile 8 milyon hektar alan kül olmuştur. Akdeniz ikliminin görüldüğü bir diğer yer olan ABD'nin Kaliforniya eyaletinde 2020 yılından çıkan yangında son 30 yılın rekoru kırılarak 800 bin hektardan fazla alan yanmıştır.

Ülkemizin de içinde yer aldığı Akdeniz havzası yüzyıllar boyu ve günümüzde dünyada insan faaliyetlerinin en yoğun olduğu yer olmuştur. Bu yüzden bu havzada ormanlar üzerindeki risk her zaman en üst düzeydedir. Günümüzde küresel iklim değişikliğinin sonucu olarak ortaya çıkan yüksek yaz sıcaklıkları ve şiddetli kuraklık yangın riskini de artırmaktadır. Ayrıca, son

yıllarda görülen hızlı şehirleşmeye karşılık insanların doğaya yakın olma çabası, doğaya yakın alanlarda yaşamak isteğinin artması ile orman alanlarında yangın riski de giderek artmıştır.

Ülkemiz orman yangınlarının takibi için kurulmuş olan Avrupa Orman Yangını Bilgi Sistemi “European Forest Fire Information System (EFFIS)” üyesi olup, anlık yangın verileri EFFIS ile paylaşılmaktadır. İlgili kuruluş kayıtlarına göre ülkemizde son 10 yıl içinde ortalama yangın adeti 3 bin civarındadır. Orman yangınlarının %88’i Mayıs-Kasım döneminde gerçekleşmekte olup, orman yangınlarının %12’si doğal kaynaklı, bunun dışında kalan %88’i insan kaynaklıdır. İnsan kaynaklı yangınların içerisinde en fazla görülen sebep, ihmal ve dikkatsizliktir (%32). İhmal ve dikkatsizlik başlığı altında; anız yakma, çoban ateşi, piknik, avcılık, çöp yakma ve sigara ateşi gibi vatandaşlarımızın dikkatsizliği ve ihmali sonucu ormana sıçrayan yangınlar oluşturmaktadır. Kaza sonucu çıkan orman yangınları (%5) ise elektrik hatları, tren yolları ve trafikteki araçlar gibi sebeplerden ormana sirayet eden yangınlar oluşturmaktadır. Kasten çıkarılan orman yangınlarının oranı %6’dır. Faili veya sebebi kesin olarak belirlenemeyen yangınların oranı ise %45’tir. Yani orman yangınlarının ana sebebi halen insandır.

Yanan orman alanları Anayasamızın 169. maddesi çerçevesinde korunmakta olup, ilgili madde açıktır. “...**Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz.**” Bu çerçevede yanan orman alanlarının yabancılaşmaması, erozyon oluşmaması, yangından sonra istilacı türlerin alana gelmemesi için bir yıl içinde restorasyon çalışmasının yapılması gerekmektedir.

Yanan alanların tekrar orman ekosistemine kazandırılmasında (restorasyonda) aktif restorasyon (ağaçlandırma), yarı aktif restorasyon (tohum ekme) ve pasif restorasyon (sadece koruyarak, yanmayan kozalaklardan tohum dökülmesi) uygulanmaktadır. Bu çerçevede, ekosistemi yöneten ormancılık bilimi ve tekniğine göre uygun yerler belirlenecektir. Tabii ekosistemde bitki türü çeşitliliği, ekosistem kirlenmemesi, ekonomik durum ve zaman kısıtı dolayısıyla ilk tercih edilen pasif restorasyon olacaktır. Yanan maki vejetasyonu kökleri ile sürgünden gelme kabiliyeti olduğu için pasif restorasyon kullanılacaktır. Ama şartlar gereği alanın yeniden orman olması için vejetatif kaynak yeterli değil ise diğer yöntemler uygulanmak zorundadır.

Ülkemizde uzun yaz kuraklığının görüldüğü Akdeniz ve Ege bölgelerinin en yaygın ağaç türü kızılçamdır. Bazı uluslararası literatür kızılçamı, Türk Çamı olarak tanımlamaktadır. Paleobotanik (Bitki Fosili) araştırmalarına göre 23 milyon yıldır çamlar Anadolu’dadır. Kızılçam sıcak-kurak iklim koşullarına yüksek derecede uyum sağlamış olup, bir yandan yangına dayanıklılık özellikleri gösterirken, bir yandan da yangından sonra ormanların sürekliliğini garanti altına alacak kozalak ve tohumlara sahiptir. Yaşlı kızılçam ağaçları gövdelerini saran kalın kabukları sayesinde örtü yangınlarından kendisini koruyabilen ağaçlardır. Yangın sırasında ve sonrasında açılan kozalaklardan saçılan tohumlar ise yangın sezonunu takip eden ilk yağışlarda çimlenerek yeni bir genç orman oluştururlar. Tohum verecek yaşta yeterli ağacın olduğu sağlıklı ormanlar, yangın sonrası süreçte sahanın boşaltılması ve korunması dışında neredeyse hiç insan yardımına ihtiyaç duymazlar. Diğer çam türleri ile kıyaslandığında kızılçamın daha sık ve bol tohum vermesi, tohumlarını kışın değil de yaz aylarında dökmesi aslında bu türün yangına dayanıklı ve kendini yenileyebilen ormanlar kurduğunun bir göstergesidir. Bu sayede binlerce yıldır bu coğrafyada varlıklarını sürdürmektedirler.

Ülkemiz orman teşkilatı yaklaşık 180 yıllık tarihi ile orman yangınları konusunda yeterli tecrübeye sahiptir. Ancak ülkemiz orman alanlarının genellikle engebeli arazilerde yer alması ve aşırı sıcak ve rüzgârlı havalar yangınla mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Akdeniz ve Ege

bölgelerinde bulunan ormanlarda önleyici tedbir olarak yangın emniyet yollarının yapılması, termal kamera ve İHA gibi yeni teknolojilerle olası yangınlara karşı ormanların sürekli izlenmesi gibi pek çok yöntem kullanılmaktadır. Bir yangın çıktığında ise yangına hızla müdahale edebilmek için yer ekiplerinin yanında hava araçlarının da kullanılması kaçınılmaz olmaktadır. Havadan müdahale (uçak ve helikopterler) yeni çıkmış bir yangının büyüyüp afet haline dönüşmeden kontrol altına alınması ve karadan ulaşımı zor olan engebeli arazilerde yangına müdahale açısından son derece önemlidir. Ancak bu iki hava aracının su kaynaklarına erişim, su taşıma kapasitesi, engebeli arazilerde hareket kabiliyeti vb. pek çok farklılıkları mevcuttur. Özellikle engebeli dağlık arazilerde ve büyük su kaynaklarını olmadığı bölgelerde uçakla mücadele son derece zor ve yüksek riskli bir yöntemdir. Şiddetli rüzgâr ve kurak havalarda eşlik ettiği yangınlarda maalesef mevcut teknoloji de yetersiz kalmaktadır. Bunu ABD ve Avustralya gibi dünyanın pek çok farklı bölgelerinde son yıllarda yaşanmış büyük orman yangınlarında da görmemiz mümkündür. Bundan sonraki süreçte de özellikle küresel iklim değişikliği gibi çevresel problemlerin artmasına bağlı olarak orman yangınları ile daha çok karşılaşılması yüksek olasılıktır. Bu yüzden sadece yangın çıktıktan sonra mücadele etmek şeklinde bir duyarlılık yerine, daha yangın çıkmadan önce kamu idaresi, sivil toplum ve tek tek tüm bireylerin duyarlılığına ihtiyaç vardır.

Şu an için orman yangını tehlikesi geçmiş değildir. Akdeniz ve Ege Bölgesinde kuzeyden esen şiddetli poyraz rüzgârı, düşük nem ve yüksek hava sıcaklığı dolayısıyla yangın tehlikesi hala en üst seviyededir. Bu yüzden Valilikler tarafından ormanlara giriş ve çıkışlar yasaklanmıştır.

Orman yangınlarının söndürülmesindeki en önemli husus, yangınlara erken müdahale etmektir. Bu yüzden duman görüldüğü an Alo 177 veya 112 Çağrı Merkezi aranmalıdır.

Şu ana kadar olan yangınların son yangınlarımız olması temennisi ile, yanan alanların en kısa sürede tekrar ormanlaştırılması için başta orman teşkilatı olmak üzere tüm paydaşlarla işbirliği içinde çalışmaya devam edeceğimizi, bölge ve ülkemiz ormanlarının sağlığı ve devamlılığı için her türlü çabayı bugün ve gelecekte sarf edeceğimizi kamuoyunun bilgilerine saygı ile sunarız.

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Orman Fakültesi